

ultimo aptam ad esse existentiae. Haec autem valent proportionaliter et de forma substantiali et de forma accidentalis. Nam a forma substantiali quae actuando materiam primam constituit subiectum in ipso esse primo et substantiali fluit esse existentiae substantiale. A forma vero accidentalis quae actuando materiam secundam (id est subiectum iam constitutum in suo esse substantiale) constituit illud in aliquo esse accidentalis, puta albi vel musici, fluit esse existentiae accidentale.

Ex dictis facile intelliges existentiam accidentis esse aliam ab existentia substantiae. Cum enim ab omni forma fluat aliquid esse, quia forma est quae dat esse rei, forma autem accidentalis est diversa a forma substantiali; necesse est a forma accidentalis fluere accidentale esse, quod secundum formalitatem propriam determinati accidentis actuat compositum accidentale resultans ex subiecto et accidente. Sic Petrus qui ratione suae formae substantialis, seu suae animae rationalis, habet esse quo subsistit quatenus homo est; ratione formarum accidentalium habet plura esse secundaria, quibus est albus, virtuosus, fortis, intelligens etc. (1).

QUAESTIO X.

DE SUBSTANTIA.

CAPUT I.

De significatione et divisione substantiae.

97. a) *Substantia latissime accepta* significat quamlibet essentiam in se et non in alio existentem, quo sensu dicitur analogice de ipsa Divina Essentia.

b) *Substantia praedicamentalis* describitur a S. Thoma (2) « *res, cuius quidditati debetur esse non in aliquo* ». Quae descriptio exhibit nobis 1. substantiam tamquam subiectum primum essendi, 2. substantiam solam vocari posse *ens primum et ens simpliciter*, ens primum, quia substantia per primum esse (quod non supponit aliud esse praevium) actuatur; ens simpliciter, quia ipsi competit actus essendi *absolute* et non in ordine ad aliud.

c) Quare a ratione substantiae excluduntur non solum accidentia, sed (in entibus materialibus) etiam partes substantiales, sive sint essentiales, ut materia et forma, sive integrales, ut manus, pes, cor, etc., quae non subsistunt per proprium esse, sed per esse compositi atque

(1) Confer. Alamannum, Tomo 3. quarta parte, q. 23. art. 2. et 3. et Caietanum, Comment. De Ente et Ess. cap. 7. q. 16. (pag. 549. edit. Traiect. anni 1883).

(2) QQ. dd. de Pot. q. 7. a. 3. ad 4.

totius, in quo faciunt unum per se, tum in linea essentiae singularis, tum in linea existentiae.

98. *Substantia dividitur ab Aristotele in primam et secundam;* quod ita explicatur a S. Thoma (1): « Substantia duobus modis dicitur: quorum unus est secundum quod substantia dicitur id, quod ultimo subicitur in propositionibus, ita quod de alio non praedicetur, sicut substantia prima. Et hoc est quod est *hoc aliquid* quasi per se subsistens, et quod est inseparabile, quia est ab omnibus distinctum et non communicabile multis. Et quantum ad haec tria differt substantia particularis ab universalis.

« Primo quidem, quia substantia particularis non praedicatur de aliquo inferiori, sicut universalis: secundo, quia substantia universalis non subsistit nisi ratione singularis, quae per se subsistit: tertio, quia substantia universalis est in multis, non autem singularis sed est ab omnibus separabilis et distincta ».

a) *Substantia prima definitur ab Aristotele* (2) « quae neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est »; uti Petrus et Paulus, qui sunt prima subiecta, nam subiiciuntur omnibus illis, quae sunt in subiecto vel praedicantur de subiecto, puta albedini, doctrinae, virtuti etc.

b) *Substantia secunda dicitur:* « quae non est in subiecto, sed dicitur de subiecto »; homo enim (universaliter acceptus) non est in Petro, tamquam in subiecto, sed dicitur de Petro, tamquam de inferiori. Quare substantia secunda est essentia seu quidditas, quae est pars formalis individui vel substantiae primae; substantia autem prima comparatur ad secundam tamquam totum ad suam partem formalem; nam substantia prima complectitur et quidditatem et proprietates illam individuantes (cfr. Log. n. 200). Propterea in angelis, in quibus essentia identificatur cum individuo, substantia prima non differt a secunda realiter sed ratione tantum (3).

99. *Partes substantiae compositae*, sive substantiales, ut materia prima et forma substantialis, sive integrales ut caput, manus, pes, etc. pertinent reductive ad praedicamentum substantiae, et nequeunt vocari simpliciter substantiae sed vocantur *partes substantiae*, vel *substantiae incompletae*. Unde si aliquando vocantur *substantiae*, semper subintellegitur vox *incompletae*.

100. *Subsistere importat actum existendi per se et non in alio.* Quare neque substantiis secundis, neque accidentibus, neque partibus sive essentialibus sive integrantibus substantiarum materialium competere

(1) In V. Metaph. lect. 10.

(2) De praedic. c. 1.

(3) Cfr. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 9. a. 1.

potest, sed tantum substantiae primae et singulari. — Etenim *a) substantia secunda* se habet ad substantiam primam ut *pars formalis ad suum totum*, et in entibus materialibus, distinguitur a substantia prima. Etenim substantia prima addit supra secundam *materiam individuam*, quae est principium individuationis, et accidentia, quae hanc materiam determinant; atque ita essentia non est omnino *idem* cum substantia prima et singulari (1). — *b) Accidentia* habent esse non in se, sed in alio; adeoque indigent extrinsecō fundamento, quo sustententur. — *a) Partibus* tandem *essentialibus* et *integralibus* non competit primo et proprie ratio entis, sed composito, per cuius esse actuantur et existunt. — Unde remanet ut tantum de substantia *prima actuali* dici possit quod subsistat. Quae tunc dici poterit proprie subsistens quando erit *quoddam completum per se existens*, videlicet completum et per se stans tum in linea essentiae tum in linea existentiae, ita ut non actuatur per esse (existentiae) alienum sed per proprium; cuiusmodi sunt Socrates, Plato, haec arbor, iste agnus, etc. (2).

101. **Substantia nequit accipere magis et minus.** Maior enim vel minor participatio alienius formae, supponit subiectum in suo primo esse constitutum. Atqui per formam substantialem aliquid in suo primo esse constituitur et ponitur in specie aliqua determinata. Ergo substantia non recipit magis et minus. Sic nequit aliquid subiectum esse magis vel minus homo, magis vel minus leo etc., quamvis esse possit magis vel minus doctum, magis vel minus calidum etc.

Quapropter substantia dicitur consistere in *indivisibili* non eo sensu, quod substantia composita non possit dividi seu resolvi in sua componentia, haec enim divisio contingit in corruptione cuiuscumque substantiae corporeae; sed dicitur consistere in *indivisibili* quatenus nequit quidquam addi vel detrahi eius definitioni, quin pereat conceptus specificus eiusdem. Sic si demas rationalitatem a conceptu substantiae humanae, iam cessat notio hominis (3).

CAPUT II.

Erroneae quaedam definitiones substantiae reiciuntur.

102. **Reicitur definitio Spinozae.** Hic in sua Ethica part. 1. def. 3. aiebat: « Per substantiam intelligo id, quod *in se est*, et *per se concipiatur*; hoc est, id cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debeat ». Quam definitionem ita explicabat ut 1. exclu-

(1) Cfr. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 9. a. 1.

(2) Cfr. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 9. a. 2. ad 13. et 3. p. q. 2. a. 3. ad 2.

(3) Cfr. S. Th. 1. p. q. 93. a. 3. ad 3. et 1. 2. q. 52. art. 1. 2.

deret omnem distinctionem inter essentiam et existentiam cuiuslibet existentis; 2. ut dicendo substantiam *per se* concipi, excluderet non quidem inherentiam in aliquo subiecto, sed dependentiam a quacumque causa efficiente, etiam suprema, quae realiter esset distincta a substantia; videlicet asserebat substantiam esse *ens a se*.

Iamvero haec definitio in sensu Spinozae, ut quisque videt, non est definitio substantiae praedicamentalis, sed est descriptio *ipsius esse per se subsistentis*, cui tantum haec praedicata convenire possunt. Quemadmodum enim ex demonstratis in quaestionibus VIII. et IX. resultat, quidquid non est actus purus in ordine essendi, non habet existentiam vi formae sua et consequenter causari indiget ab eo quod est ipsum esse subsistens. Iamvero substantias materiales et substantias spirituales finitas non esse actus puros in ordine essendi ex supradictis satis manifestum est. In tantum autem substantia praedicamentalis dici potest *essentia quae non habet esse suum per aliud*, sed *per se*; in quantum τοις aliud accipitur pro causa *formali intrinseca*. Nihil enim est magis intrinsecum substantiae existenti, quam suum esse existentiae, quum esse sit formalissimum omnium quae in re sunt. Ad rem ait S. Thomas (1): « Dicendum quod esse creatum non est per aliud aliud, si ly per dicat causam formalem *intrinsecam*; immo ipso formaliter est (i. e. existit) creatura: si autem dicat causam formalem extra rem, vel causam effectivam, sic est per divinum esse et non per se ».

Quapropter quemadmodum repugnat pantheismus, ut suo loco fuse ostendemus; similiter repugnat *Spinoziana definitio substantiae* quae pantheistica est. Insuper repugnat ipsi etymologiae vocis substantiae stricte dictae. Nomen enim substantiae imponitur a substando, eo quod substantia sit subiectum accidentium, quibus perficitur. Quae potentialitas quam longe absit a Divina Essentia, cuiilibet vel mediocriter in Metaphysica versato manifestum est, atque a nobis in Theologia naturali demonstrabitur. Idcirco ait S. Thomas (2). « Nomen substantiae imponitur a substando, Deus autem nulli substatur ».

103. **Reicitur definitio Gioberti.** Hic philosophus ponit rationem substantiae *in realitate, sive (ut ipse ait) in negatione nihili*. Ex qua definitione omnino inepta, quia non tantum substantia, sed etiam accidentia et principia intrinsece constitutiva substantiae, si existunt, sunt suo modo realitates sive negationes nihili; infert per demonstrationem adhuc ineptiorem conclusiones erroneas. Sic enim argumentatur: substantia consistit in realitate, sive in negatione nihili. Iamvero negatio nihili est operatio. Ergo substantia est causa quaedam, sive vis, sive principium operationis per quam ipsa nihilum negat.

(1) I. Sent. Dist. 8. q. 1. a. 2. ad 2.

(2) I. Sent. Dist. 8. q. 4. a. 2.

Cui argumentationi respondere quis posset. *Dist. mai.* Substantia consistit in quacumque realitate, quae sit negatio nihili, *Nego*; consistit in tali realitate, quae absolute subsistit, quaeque mediantibus accidentibus, est principium remotum operationis, *Conc. Contrad. min.* aliqua negatio nihili est *operatio*, *Conc.* Omnis negatio nihili est *operatio*, *Nego*. *Nego conseq.*

Praeterea notio causae non est confundenda cum notione substantiae, siquidem substantia per se spectata non refertur ad aliud quod ab ea fluat. Notio autem *causae* addit substantiae relationem ad aliud tamquam ad effectum, et supponit in substantia finita accidentia seu virtutes operativas superadditas substantiae tamquam principia proxima operationum. Tandem Giobertius quum substantiam dicit esse *rim quamdam*, confundit actum purissimum per se subsistentem cum ente composito. Etenim tantum actus purissimus subsistens, nempe Deus, esse potest sua virtus, idest ipsa vis subsistens (ut ex dicendis in Theologia naturali apparebit). In caeteris autem entibus vis proxime operativa est accidens. Si igitur definitio Giobertiana vera esset, reincidenteremus in pantheismum Spinozianum.

104. **Relicitur definitio Lokii.** *Lokius* substantiam inter figmenta nostrae mentis amandat, eamque ait nihil aliud esse quam *complexionem qualitatum, quas sensu percipimus ignota ratione coexistentium*. Sed vehementer errat. Nam haec substantiae descriptio contradictionem implicat. Quaerimus enim utrum hae qualitates existant in seipsis, vel in aliquo subiecto; vel utrum una qualitas existat in alia tamquam in subiecto. Si primum, iam non essent amplius qualitates, de quarum essentia est modificare non perficere aliquod subiectum, sed essent totidem subiecta in se subsistentia. Atqui subiectum realiter in seipso subsistens est substantia realiter existens. Ergo hae qualitates Lokianae essent verae et realissimae substantiae. Quod si existunt in aliquo subiecto vel una in alia tamquam in subiecto; quaerimus de hoc subiecto, utrum existat in seipso an in alio, donec, ne fiat processus in infinitum, deveniamus ad aliquam realitatem quae per se et non in alio existit, nempe ad substantiam realem.

Neque proficit quidquam Lokius aiendo has qualitates esse communi quodam vinculo copulatas. Etenim huiusmodi vinculum aut est nova qualitas alteri inhaerens, aut est qualitas nulli inhaerens, sed in seipsa consistens. Si in seipsa consistit, est substantia realiter existens; si alteri inhaeret, hoc alterum erit substantia.

QUAESTIO XI.

DE SUPPOSITO.

105. **Suppositum generatim acceptum** definitur a Boetio (*Lib. de duab. nat.*) *naturae completae individua substantia*. — Suppositum autem *intellectivum*, quod vocatur *persona*, definitur ab eodem: *rationalis* (id est *intellectiva*) *naturae individua substantia*.

Ex his definitionibus apparet ad rationem suppositi habendam requiri, ut aliquid subsistat in natura completa per esse proprium ita, ut sit prorsus indivisum in se et divisum a quolibet alio. Quatenus enim dicitur *naturae completae* excluduntur a ratione suppositi partes integrantes et principia intrinsece constitutiva alicuius naturae, etiamsi separata pergant existere, sicut animae rationales. Quatenus additur *substantia individua*, excluduntur a ratione suppositi substantiae secundae et accidentia, atque adsignificatur actus subsistendi indivise in se et divise a quocumque alio, seu existendi in seipso per proprium esse existentiae *substantialis* et non per esse alicuius assumentis ad unitatem subsistentiae id est hypostasis seu personae. Per id excluduntur a ratione suppositi seu personae humanitas Christi Domini, quae licet sit natura completa singularis, tamen non subsistit per esse existentiae *substantialis* proprium sed per esse personale Verbi Dei.

Qua in re animadvertant nullum suppositum creatum posse assumere aliquam aliam naturam ad unitatem subsistentiae, quia esse existentiae creaturae est limitatum ad essentiam singularem quam actuat, ut proprius actus ad propriam potentiam. Sola autem Divina Persona cuius esse est infinitum, potest sibi adsumere in unitatem subsistentiae aliquam aliam naturam. Id autem contigisse fide tenemus, quae nos docet Personam Divini Verbi sibi adsumpsisse humanam naturam Christi in unitatem subsistentiae seu hypostasis. Et ideo **Christus Deus homo seu Verbum caro factum**, est *unum per se*, quia unicum est esse per quod Verbum subsistit secundum divinam et humanam naturam. Sed haec reservantur Theologiae Dogmaticae (1).

106. **Subsistere-subsistentia.** *Subsistere* denotat actum existendi proprium suppositi nempe *per se* et *in se*, id est *non communicatum* alteri subsistenti. *Subsistentia* denotat in abstracto hunc modum existendi.

107. **Suppositum formale et suppositum denominativum.**

Quum suppositum sit substantia singularis subsistens, necesse est ut in ipso formaliter ratione suppositi includatur actus subsistendi. Et ideo *suppositum formaliter dictum* importat substantiam singularem

(1) Cfr. S. Th. 3. p. q. 2. aa. 2. 3. 6.

cum ipso actu subsistendi. Attamen quoniam in rebus creatis essentia realiter distinguitur ab existentia; substantia singularis, quae de se est ordinata ad subsistendum *ut id quod* subsistit, vocatur *suppositum denominativum*, quia quum actuatur per suum actum subsistendi, est subiectum suscipiens denominationem suppositi.

108. De varia distinctione suppositi ab essentia in Deo, in angelo, in ente corporeo. Ex modo dictis appareat quomodo in Deo suppositum formaliter et suppositum denominative acceptum identificantur *realiter* inter se et cum Divina Essentia, a qua distinguuntur tantum *ratione*, quia Divina Essentia est ipsum esse subsistens.

In angelis autem suppositum denominative acceptum *realiter* identificatur cum angeli essentia, quia haec est ex seipsa singularis quum sit actus in suo ordine purus. Attamen suppositum formaliter acceptum *superaddit realiter* essentiae angelicae esse existentiae et ideo non est omnino idem *realiter* cum supposito denominative accepto.

In entibus autem corporeis, ne quidem suppositum denominative acceptum est *realiter* omnino idem cum essentia, quia haec non est ex seipsa singularis sed ratione materiae signatae (1).

Nota. Quae spectant individuationem entis corporei opportuniori loco agemus, videlicet in Cosmologia, quum praesupponant notiones de materia et de quantitate.

QUAESTIO XII.

DE ACCIDENTE.

CAPUT I.

Definitio Accidentis.

109. Accidens definitur res seu quidditas cui competit esse in alio sicut in subiecto.

Dicitur *quidditas* quia non est pars essentiae subiecti, cui inhaeret, sed habet propriam essentiam. Additur: *cui competit esse in alio sicut in subiecto*, ut distinguatur a substantia, quae est *quidditas* cui competit esse in se, et simul adsignificatur ratio eius essentiae, nempe 1º eam esse simplicem idest non compositam ex materia et forma utpote quae inhaereat subiecto ut actus a subiecti essentia distinctus eique superveniens iam in suo primo esse constituto, quapropter dicitur etiam actus secundus vel forma accidentalis; 2º eam esse imperfectam, quia accidentis essentia neque esse neque concipi potest

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 3. a. 3. et 3. p. q. 2. a. 2.

independenter a subiecto sua inhaesionis, et ideo non potest habere esse *ut quod* est sed *ut quo* subiectum est non simpliciter seu primo sed secundum quid seu secundario. Sic albedo in Petro non habet esse *ut quod*, sed *ut quo* Petrus est non *simpliciter* sed *secundum quid* nempe *albus*. Quapropter essentia accidentis a) concipi nequit sine actuali vel saltem sine aptitudinali inhaesione ad subiectum: b) definiiri nequit perfecte sed imperfecte tantum, idest semper cum adsignificatione subiecti sive in recto sive in obliquo, prout definitur vel in concreto vel in abstracto (cfr. Log. n. 161.).

CAPUT II.

Discrimen inter formam substantialiem et formam accidentalem.

110. Forma accidentalis convenit cum forma substantiali a) in eo quod neutra est ens *ut quod*, sed sunt entia incompleta videlicet *quisbus* aliiquid est, b) in eo quod utraque determinant subiectum ad aliquod esse existentiae habendum, quod sit proprium totius compositi resultantis.

Discrepat autem a) in eo quod forma substantialis, quum determinet subiectum, quod est pura potentia subiectiva, ad esse primum seu substantialie, facit cum eo *ens et unum per se*; forma autem accidentalis, quum determinet subiectum iam in suo primo esse constitutum, facit cum eo *ens et unum per accidens*. Ex quo discrimine oritur b) aliud discrimen. Videlicet forma substantialis ideo dicitur habere essentiam incompletam, quia est pars essentiae compositi resultantis, quum faciat cum materia unum per se et simpliciter videlicet unam essentiam: forma autem accidentalis non ideo dicitur habere essentiam incompletam, quasi sit pars essentiae compositi resultantis, quum non faciat cum substantia unam essentiam videlicet unum per se et simpliciter; sed quia *integra* eius essentia ordinatur ad determinandam substantialiam (quaes in sua essentia immutata perseverat, et cum qua faciat unum per accidens) ad habendum praeter esse existentiae primum seu substantialie aliquod esse existentiae secundum, in quo coadunatur substantia cum forma accidentali. Sic hominis essentia non mutatur ex eo quod homo ex frigido fiat calidus, ex nolente volens, ex non grammatico grammaticus etc. Nec nova essentia exsurgit ex homine et albedine, ex homine et scientia etc.

CAPUT III.

Explicatur quo sensu accidens dicatur determinare intrinsece substantiam.

111. Si *intrinseci* nomine quis intelligat id quod ipsam rei essentiam constituit, falsum est accidens *intrinsece* determinare substantiam: sic enim determinat substantiam corpoream forma substantialis, quae actuando materiam primam cum ea intrinsece constituit corpus physicum. Quod si *intrinseci* nomine quis intelligat realitatem, quae licet non sit unum e constitutivis essentiae substantialis, tamen ab essentia substantiae non dividitur per proprium esse existentiae, sed cum ea, iam in proprio esse substantiali subsistente, communicat in novo quodam esse existentiae, quod eius causa supervenit composito resultanti ex substantia et ex ipsa; debet accidens dici determinare *intrinsece* substantiam. Sicut enim iam supra diximus, proprium receptivum alicuius esse accidentalis est compositum ex substantia et quidditate accidentalis: ex. gr. homo per formam virtutis incipit existere in ratione hominis virtuosi.

Nota. Ea quae diximus de natura accidentis deque convenientia et discrimine inter formam substantialem et accidentalem, exhibent doctrinam S. Thomae, in Opusc. De Ente et Ess. Cap. VII.

THESIS XXVI.

Accidens realiter distinguitur a substantia.**PROBATUR.**

112. I. Independenter a quacumque mentis nostrae consideratione accidentia frequenter variantur circa eamdem substantiam, puta quem homo ex ignorantie evadit doctus, ex virtuoso vitiosus, ex non agente agens etc. Atqui hoc impossibile esset, si realitas accidentium esset eadem cum realitate substantiae. Ergo accidens realiter distinguitur a substantia.

II. Quae important rationes formales obiective diversas ita ut una non contineatur in alia neque formaliter neque aequivalenter, realiter ab invicem distinguuntur. Atqui ratio formalis substantiae est obiective diversa a ratione formalis accidentis, ita ut una non contineatur in alia neque formaliter neque aequivalenter, ut ex earum definitiobibus et ex variis generibus accidentium patet. Ergo accidens realiter distinguitur a substantia.

Res est tam evidens ut S. Thomas (qq. dd. de spirit. creat. a. 11. ad 1.) dixerit: « Nullus umquam opinatur nisi *insanus*, quod habitus et actus animae sunt ipsa eius essentia ».

III. Potentia et actus distinguuntur ab invicem in eo ordine in quo accipiuntur. Atqui substantia in ordine reali se habet ad accidentia ut potentia ad actum. Ergo substantia realiter distinguitur ab accidente. *Maior* constat ex dictis sub n. 86. *Minor* constat ex ipsa formalis ratione accidentis, cuius est ulterius determinare et perficere subiectum in suo primo esse iam constitutum.

IV. Confirmatur rationibus ex Theologia Dogmatica desumptis, quibus magni nominis Theologi invicte demonstrant non posse absque periculo errandi in his quae Fides docet de Sacramento Eucharistiae, de Gratia tum actuali, tum habituali, atque de Virtutibus infusis, negari realis distinctio accidentium a substantia (1).

OBICTIONES.

113. **Obiect.** 1^a. Modi generaliter consequentes ad rationem entis scilicet res, unum, aliiquid, verum, bonum non distinguuntur realiter ab ente, sed ratione cum fundamento in re. Ergo ex eo quod accidentia sint modi substantiae non sequitur ea realiter distingui a substantia.

Resp. *Conc. antec. Nego cons. et parit.* Nam modus dicitur *analogice* de quinque transcendentibus et de accidentibus. Transcendentia enim ideo dicuntur modi entis quia exprimunt explicite et determinate id quod implicite et confuse continet conceptus entis, et nomine entis non exprimitur (cfr. Thes. 10), accidentia autem ideo dicuntur modi substantiae quia determinant subiectum ad habendam aliquam perfectionem ulteriore, quae neque implicite neque explicite continetur in definitione substantiae, puta sanitatem, scientiam, visionem etc.

Obiect. 2^a. Si accidens realiter distingueretur a substantia esset aliquid ens habens propriam essentiam et existentiam. Atqui huiusmodi est ens subsistens. Ergo accidens non distinguitur realiter a substantia.

Resp. *Dist. sequel. mai.* Accidens haberet essentiam perfectam et existentiam *ut quod est*, *Nego*; haberet essentiam imperfectam et existentiam *ut quo* subiectum est secundario seu secundum *quid*, *Conc. Contrad. min.* Ens subsistens est quod habet essentiam perfectam et existentiam *ut quod est*, *Conc.* quod habet essentiam imperfectam et essentiam *ut quo* aliiquid est, *Nego. Nego conseq.* Solutio patet ex supradictis.

Obiect. 3^a. Accidens determinat intrinsece substantiam. Atqui intrinseca determinatio procedit a propria realitate. Ergo accidens non distinguitur realiter a substantia.

Resp. *Dist. mai.* tamquam pars essentiae substantiae, quae eam determinat ad esse primum, *Nego*; tamquam realitas superaddita essen-

(1) Cfr. Card. Franzelin Soc. Iesu « De Eucharistia » Thes. 16., Card. Mazzella Soc. Iesu « De Gratia » Dis. V. Art. 4. Prop. 30.

tiae substantiae quae eam determinat ad aliquod esse secundum, *Conc. Contrad. min.* determinatio ad esse primum, *Conc. determinatio ad esse secundum, Nego.* Solutio patet ex dictis sub n. 110. Ad hanc et similes obiectiones solvendas, p[ro]ae oculis habeant in substantiis creatis inventi esse primum, quo substantia est simpliciter et absolute ens, et esse secundarium quo eadem substantia est ens quantum, vel quale, vel aliquo modo se habens. Et ideo substantia creata est ens absolute per suam essentiam et esse, quod ipsam consequitur, quodque vocatur esse substantiale; est autem ens secundum quid per formam essentiae superadditam, a qua fluit aliud esse distinctum a primo et receptum non in sola substantia, sed in composito ex substantia et accidente, quodque vocatur esse accidentale.

Obiect. 4^a. Substantia est ens maxime determinatum per suum esse substantiale. Atqui quod est omnino determinatum, nequit ulterius determinari. Ergo in substantiis creatis non dantur accidentia ab ipsis distincta.

Resp. *Dist. mai.* est maxime determinata ad perfectionem primam seu substantialem, *Conc. ad caeteras perfectiones cuius est capax, Nego. Contrad. min.* Quod est omnino determinatum ad omnem rationem perfectionis, *Conc. ad perfectionem primam tantum, Nego.* Essentia creaturae pluribus indiget perfectionibus superadditis, ut evadat perfecta et bona non solum secundum quid sed simpliciter. In eo tantum ente ens simpliciter et bonum simpliciter prorsus identificantur, quod est ipsum esse subsistens.

Obiect. 5^a. Id quod non potest existere sine alio ipsum determinante, non distinguitur realiter ab ipso. Atqui substantia non potest existere sine quibusdam accidentibus eam determinantibus. Ergo substantia non distinguitur realiter ab accidentibus.

Resp. *Nego mai. Dist. min.* Substantia non potest existere sine quibusdam accidentibus eam determinantibus ad esse secundum quid, *Conc. ad esse simpliciter, Nego.* Falsitas maioris patet ex dictis sub n. 91. ubi probavimus actum et potentiam se invicem excludere in eo ordine in quo accipiuntur. Quapropter in ordine reali determinabile debet realiter distingui a determinante, et ideo quemadmodum materia realiter distinguitur a forma substantiali, a qua determinatur ad participandam existentiam primam, quae est propria totius compositi essentialis; similiter substantia determinatur a forma accidentalis ad participandam existentiam secundariam, quae est propria totius compositi accidentalis.

Obiect. 6^a. Substantia ab accidente determinatur ad hunc vel ad illum essendi modum. Atqui quaelibet res determinatur ad aliquem essendi modum a proprio esse, non ab esse distinctae realitatis. Ergo accidentis non est realitas distincta a substantia.

Resp. *Dist. mai.* Substantia determinatur ab accidente ad modum

essendi primum seu substantialem, *Nego.* Secundarium et accidentalem, *Conc. Contrad. min.* Si sermo sit de re completa in linea essentiae et de esse primo et substantiali, *Conc.* Si sermo sit de re incompleta in linea essentiae, puta de materia prima; aut etiamsi sermo sit de re completa in linea essentiae, agatur de eius determinatione ad modum essendi accidentalem, *Nego.* Solutio patet ex dictis sub num. praec. et sub n. 110.

QUAESTIO XIII.

DE QUALITATE.

CAPUT I.

Definitio qualitatis.

114. *Qualitas generatim vocatur modificatio seu dispositio substantiae in seipsa.* Etenim, quemadmodum in Logica Maiori demonstrantes de numeri rationes Praedicamentorum diximus, *qualitas* constituit praedicamentum, quod importat talem essendi modum, vi cuius subiectum iam in suo primo esse constitutum denominatur per aliquid sibi intrinsecum et absolutum consequens formam substantialem, ita ut per hoc accidentaliter et intrinsece modificetur seu disponatur. Quare qualitas vocatur modificatio seu dispositio substantiae in seipsa. Attamen enucleatus potest ita definiri:

115. *Qualitas est accidentalis modus seu accidentalis determinatio substantiae in seipsa secundum quamdam mensuram* (1).

Etenim quum modus sit, secundum S. Augustinum, « quem mensura praefigit » necesse est, ut importet quamdam determinationem secundum aliquam mensuram. Sic autem intellecto modo, facile appareat bonitas datae definitionis. a) Quatenus enim *qualitas* dicitur *accidentalis determinatio substantiae*, distinguitur a *forma substantiali*; b) quatenus dicitur *determinatio secundum aliquam mensuram*, distinguitur a *quantitate*, quae independenter a *figura*, vi cuius terminatur, nequit secundum debitam mensuram et ordinem disponere partes substantiae extensae; c) quatenus dicitur *determinatio substantiae in seipsa*, distinguitur tum a *relatione*, cuius tota ratio consistit in *esse ad*, tum a caeteris accidentibus, quae vel dominant subiectum per aliquid omnino extrinsecum, ut: *quando, ubi, situs et habitus* idest *vestitus*; vel per aliquid partim intrinsecum, et partim extrinsecum ut *actio et passio*.

(1) Cfr. S. Th. 1. 2. q. 49. a. 2.